

Alvó városrészek ébresztése

Tanácskozás az új lakótelepek népműveléséről

Harmincezer ember lakik a József Attila lakótelepen. Annyan élnek itt, mint egy közepes nagyságú magyar városban — mondotta *Legény Miklósné*, a Népművelési intézet munkatársa azon a tanácskozáson, amelyet a hét végén rendeztek meg a József Attila lakótelepen, a *Dési-Huber István művelődési otthonban*. Nemcsak a fővárosban nő évről évre az új lakótelepek létszáma, hanem vidéken is. Mint *Szelényi Iván* szociológustól hallottuk, országsszerte csaknem *százezer lakás épült új lakótelepeken*. Mit jelent ez a változás az emberek életében, hogyan alakítják át a lakótelepek körülményeit a lakók életformáját és milyen feladatokat ró az új helyzet a népművelőkre?

A tanácskozáson erre kerestek feleletet.

Korszerű városkép

A lakótelepek kialakítása a korszerű várostervezést is jellemzi. Mégis, ez részfeladat csupán — hangoztatta dr. *Granasztói Pál*, a Városépítési Tudományos és Tervező Intézet településtudományi irodájának helyettes vezetője. A korszerű város tervezője ugyanis mindig az »egész városban« gondolkodik, sőt a város környékét is belegondolva készíti terveit. A modern városépítés másik ismerve az egészségügyi problémák megoldásának biztosítása. Jellemző a modern városképre, hogy *nagyobb teret biztosít a gyerekeknek a mozgásra*, s több levegőt, több napfényt juttat a lakóknak. A harmadik jellemvonás a közlekedés megújítása, s a negyedik a szervezethez. Ez azt jelenti, hogy nemcsak lakásokat építenek, hanem ezekkel arányban építik meg a különböző intézményeket is. A modern városépítés szervezett egységet hoz létre.

A budapesti lakótelepek kialakításánál azonban az építésznek kényserhelyzetben voltak. A lakáshiány miatt nem bonthatták le a belső városrészeket, hanem célszerűbbnek látták, ha szűz területre építenek, olyan helyre, ahol nem kell házakat lebontani. Ennek következtében a lakótelepek izolálódtak, elszakadtak a belső városrészekről. Így nem lehetett »egészben« gondolkodni és tervezni. A jövő bizonyára megoldja ezt a problémát is. Az új lakótelepek sora gyűrűt alakít majd ki Budapest körül, hasonlóan a jelenlegi Nagykörúthoz. Nem kielégítő még a közlekedés sem, így jelenleg az új lakótelepek lakóitól sok időt rabol el a munkába járás. A tervezési szabványok előírják a lakóházakkal együtt más intézmények, köztük művelődési ház, könyvtár építését is. Ezek az elképzelések azonban csak ritkán valósulnak meg. Komoly gondot okoz a tervezőknek a régi környezet, a régi város vonzerejének leküzdése is.

Otthonülő emberek

Hogyan élnek az új lakásokban, az új környezetben az emberek? — erről számolt be rendkívül érdekes előadásában *Szelényi Iván*, az MTA Szociológiai Intézetének munkatársa. Néhány lakótelepen szociológiai vizsgálatot folytattak. A felmérés tapasztalatait három pontban összegezte az előadó. A lakótelepi emberek *takarékosak, otthonülőek és családcentrikusak*. Egy fővárosi és két vidéki lakótelepen mintegy 1200 beszélgetés eredményét rögzítette a vizsgálat anyaga, s ehhez kapcsolódtak *Szelényi Iván* személyes megfigyelései, tapasztalatai is.

A régóta várt és többnyire nehezen megszerzett lakás birtoklása az első esztendőben nemcsak örömet szerez, hanem valósággal betölti a lakók életét, szabad idejét. Mindenekelőtt pedig takarékoskodásra készít. Megállapították, hogy a családok nagy része néhány év alatt húsz-harmincezer forintot fektet be az új lakásba. Az arra tévedt idegen előtt furcsa képet mutatnak az új lakótelepek. A tanácskozáson az egyik előadó »holt város«-ról, a másik »alvó város«-

részről beszélt. Hat és hét óra között, amikor a munkából hazatérnek a lakók, megletnek, majd kiürülnek az utcák. Az emberek sietnek haza. Otthon maradnak.

Az otthonülés — hangsúlyozta *Szelényi Iván* — összefügg a takarékosággal, mint ahogy összefügg az otthonüléssel a lakótelepi társadalom család-centrikus jellege is. Ez annál inkább érthető, mert általában gyermekes családok költöznek az új házakba, sokan éppen e költözéssel szakadnak el a szülői háztól. Az új lakótelepeken kevés a nagymama, aki gondozná a gyerekeket. Már csak ezért is otthon tölti a család az estéket.

A *gyermek központi figura* az új lakótelepeken. Szinte minden lakásban élnek gyerekek, s ahová még gyermek nélkül költöznek be a fiatal házaspárok, ott is rövidesen benépesül a lakás. Az alapfokú gyermeknevelési intézményekkel aránylag jól ellátják a lakótelepeket. De mi lesz, ha ezek a gyerekek felnőnek? Úgy tűnik — mondotta a szociológus —, hogy a tervezők elfeledkeztek arról: csak most van csupa kisgyerek a lakótelepeken. Tíz év múlva a környéken kamaszok lesznek. Gondoskodni kell róluk, foglalkozni kell velük.

Melegkilincs mozgalom

A kamaszok s a fiatalok sorsa, művelődési igényeinek felkeltése, kulturált szórakozásának megszervezése foglalkoztatja a népművelőket is. Legnagyobb gondjuk: a helyiséghiány. Jóformán minden felszólalásban szó esett arról, hogy nincs hely, ahol a fiatalok — és nemcsak a fiatalok — összejöhethetnének, megfelelő környezetben és ellenőrzés alatt találkozhatnának, klubot szervezhetnének, előadásokat hallgathatnának, könyveket olvashatnának.

A József Attila telep művelődési helyzetét ismertette *Xantus Zoltán*, a IX. kerületi tanács népművelési csoportvezetője. Elmondotta, hogyan jutottak egyelőre ideiglenes művelődési otthonhoz, amely egy nagyteremből és négy kis helyiségből áll, korántsem elégti ki tehát a szükségleteket, mégis fontos bázis, a telep művelődési központja.

A zsúfoltságot tréfás kifejezéssel illető »melegkilincs mozgalom« tehát annyit jelent, hogy az egyik csoport, tanfolyam, klub tagjai a másiknak adják a kilincset. Ez szinte valamennyi új lakótelepünk népművelési helyzetének jellemzője. *Legény Miklósné* előadásában néhány ötletet vetett fel e gond enyhítésére. Azt javasolta például, hogy építsenek ki jobb együttműködést a vendéglátóipar és a népművelés között. Az új lakótelepeken ugyanis többnyire először a presszót, a vendéglőt építik fel. A napközben kihasználatlan helyiségekben esetleg tarthatnának összejöveteleket, klubdelutánokat. A másik terv megvalósulása különböző társadalmi szervek és a házközelési igazgatóság segítségét igényli. Esetleg akad a házakban egy-egy szabad szoba, padlás vagy szuterén helyiség, ahol fiatalok összejöhethetnek, s kis klubot rendezhetnek be.

A helyiséggond mellett a népművelés másik lényeges feladata az új lakótelepeken a közösségi szellem kialakítása az emberek »kimozdítása«. A új házakban a lakók jóformán egymást sem ismerik. Izoláltak, csak önmagukkal és lakásukkal törődve élnek, s mint a József Attila telepen tartott közvéleménykutatás bizonyította, moziba, színházba is alig járnak.

A helyi és az általános népművelési tapasztalatok szerint az új lakótelepeken elsősorban azok a programok, előadások kiállítások, bemutatók, tanfolyamok érdeklik az embereket, amelyek a lakással és a gyermekneveléssel, csecsemőgondozással kapcsolatosak. Igényli a társas életet a fiatalok. A József Attila lakótelepen jól működik a Szabó Ervin Könyvtár fiókja. A lakók 15 százaléka tagja a könyvtárnak.

A szociológusok azt is megfigyelték, hogy kezdetben az új lakótelepekről sokan elköltöznek. Néhány év alatt kiegyenlítődik, homogénné válik a lakosság. Az elvándorlásnak többféle oka van, a régihez való ragaszkodástól a még jobb lakáskörülmények kereséséig. Mégis, amikor a szociológusok megkérdezték a lakosságot, hogyan tetszik nekik az élet az új lakótelepen, nagy többségük úgy nyilatkozott, hogy nagyon szereti ezt az életet. A lakótelep minden gond, nehézség ellenére, mint környezet, életforma, sikert aratott. A gondok, a problémák jó része nemcsak állami segítséggel, központi utasítással, nagy anyagi áldozattal oldható meg. Sokat segíthet a jól szervezett együttműködés, a társadalmi összefogás is.

Vilcsék Anna